

אתיקה מקצועית – ההוראה כפרופסיה

ד"ר מירי הראל ומירית רחמים

"המורה כאדם הוא
הליבה שעל פיה
מתרחש החינוך
עצמו"
(Tickle, 1999).

"ההוראה היא רצף של
בעיות פרקטיות
הדורשות הכרעות
והחלטות יומיומיות
בזמן אמת ובסביבה
מציאותית"
(Calderhead, 1995).

תפקיד המחנך "לסייע
בהצמחת אישיות
אוטונומית, מתלבטת,
המסוגלת לשיקול דעת
מוסרי" (לנגברג
וקרניאלי, 2011, 74).

למה
ללמד
אתיקה?

מטרות התהליך החינוכי

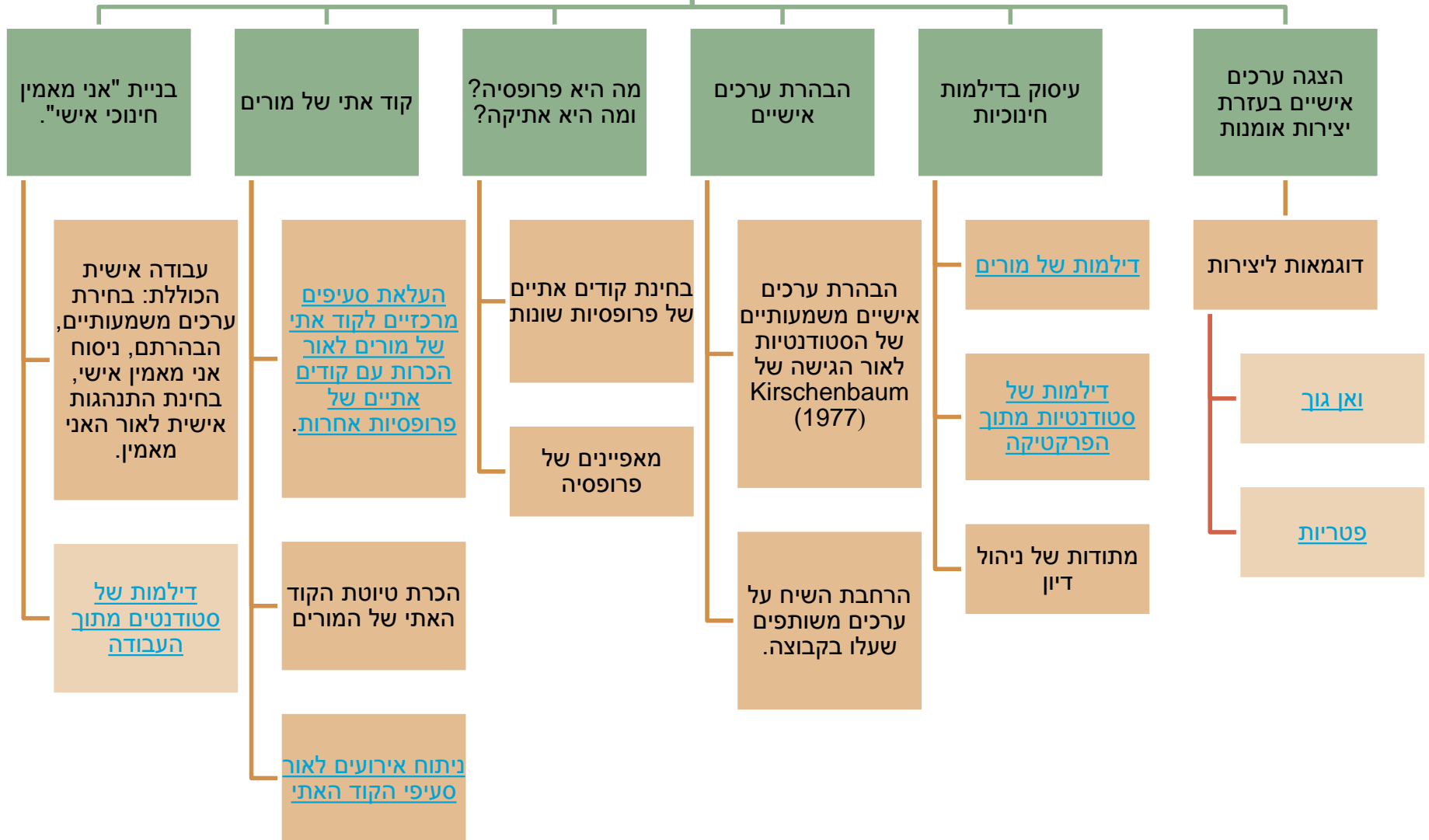
פיתוח מודעות אתית בקרב הסטודנטים

פיתוח רגישות לבעיות אתיות
המתעוררות בפרקטיקה

הכרות עם כללי האתיקה של המקצוע
כהכנה להשתלבות במקצוע ההוראה

בניית קוד אתי מקצועי – אישי/אני מאמין
חינוכי כחלק מההתפתחות המקצועית
של הסטודנטים

תהליכים ותכנים בקורס

בניית "אני מאמין" חינוכי אישי.

קוד אתי של מורים

מה היא פרופסיה? ומה היא אתיקה?

הבהרת ערכים אישיים

עיסוק בדילמות חינוכיות

הצגה ערכים אישיים בעזרת יצירות אומנות

עבודה אישית הכוללת: בחירת ערכים משמעותיים, הבהרתם, ניסוח אני מאמין אישי, בחינת התנהגות אישית לאור האני מאמין.

[דילמות של סטודנטים מתוך העבודה](#)

[העלאת סעיפים מרכזיים לקוד אתי של מורים לאור הכרות עם קודים אתיים של פרופסיות אחרות.](#)

הכרת טיוטת הקוד האתי של המורים

[ניתוח אירועים לאור סעיפי הקוד האתי](#)

בחינת קודים אתיים של פרופסיות שונות

מאפיינים של פרופסיה

הבהרת ערכים אישיים משמעותיים של הסטודנטים לאור הגישה של Kirschenbaum (1977)

הרחבת השיח על ערכים משותפים שעלו בקבוצה.

[דילמות של מורים](#)

[דילמות של סטודנטים מתוך הפרקטיקה](#)

מתודות של ניהול דיון

דוגמאות ליצירות

[ואן גוך](#)

[פטריות](#)

דוגמה מתוך הסיכום הרפלקטיבי במטלה המסכמת

"...לא היתה לי שום בעיה לתאר סיטואציות בהן פעלתי לפי הקוד האתי שלי, אך היה לי קושי לכתוב סיטואציות בהן לא פעלתי על פי הערכים החשובים לי. אני חושבת שלמשימה זו יש חשיבות מיוחדת עבורי, כי הייתי צריכה להתבונן היטב לאחור, לחשוב על ההתנהגות שלי, להצביע על הבעיה והדבר הכי חשוב זה עד כמה חשוב לפתח המודעות העצמית...."

"... החלק שהיה עבורי משמעותי במיוחד בעבודה זו הוא כתיבת האני מאמין החינוכי האישי שלי. תהליך כתיבת הפסקה (למרות שמדובר סך הכל על 10 שורות) לקח זמן רב, פעמים רבות ערכתי את הפסקה, שיניתי ערכים עד שלבסוף הגעתי לתוצאה שאני שלם איתה. אני חושב שבזכות כתיבת שורות אלו גיבשתי לעצמי רשימה של אמונות ודעות המנחות אותי

ולסיום...

"הכשרת המורים הנוכחית יודעת להכין את מורי ההווה. אך מורי העתיד, יש להניח, ייִראו אחרת. יהיו להם, ככל הנראה, תפקידים אחרים. הם יעבדו בסביבות למידה שונות, יטפחו מיומנויות אחרות, ויתמקדו בסוגים אחרים של ידע. איש אינו יכול לדעת כיצד הטכנולוגיה של הדורות הבאים תשנה את חיינו, ואיש אינו יודע איך למזג הוראה ולמידה לתוך עולם מעורפל זה.

ובכל זאת, נקודה אחת נראית לי חשובה במיוחד. הילדים בעתיד יצטרכו שיהיה לצידם מבוגר אחראי, שעליו הם יוכלו להישען. הם יהיו זקוקים לאדם בוגר, בעל יושרה ורגישות, שידאג להתפתחותם התקינה, וידע לצייד אותם במצפן רגשי ומוסרי שיעזור להם לנווט בעולמם" (בק,

2012 עמ' 6)

תודה על ההקשבה

עיסוק בדילמות חינוכיות מתוך הפרקטיקה

במסגרת אימוני הוראה השנה, נכחתי בשיחה ששרה, מחנכת הכיתה, קיימה בנוגע לבעיות חברתיות הקיימות בכיתה. במהלך השיחה, שחר נפגע מדברי מספר תלמידים, עד כדי בכי. החלטתי להזמין אותו, בהסכמתה של שרה, להרגע בחוץ. אמנם, לקח לו הרבה זמן להתעשת ו"לאסוף את עצמו" לשיחה עימי, אך כשזה קרה, שוחחנו שיחה מלב אל לב. הוא סיפר לי, בין היתר, כי הוא מתקשה לישון בלילה, כיוון שהוא סובל מסיוטים בהם תלמידי הכיתה מציקים לו וששרה נותנת לזה יד. בתום השיחה, שי בקש ממני מאד שלא אשתף את שרה בדברים שסיפר. התלבטתי מאד כיצד לנהוג ובהפסקה שיתפתי את חברותי הסטודנטיות בדילמה והדעות היו חלוקות. מצד אחד, הרגשתי שאני מפירה את האמון ששחר נתן בי, אך מצד שני חשתי אחריות כלפי שחר ומחויבות לעזור לו. החלטתי, לאחר התלבטות, שהערך אחריות גובר וסיפרתי לשרה את ששמעתי, כדי שתוכל לסייע לו, אף כי הפרתי את אמונו של שחר.

עושה להם אניבד סיפור

תלמיד אחר היה כנראה ממשיך הלאה, אבל לא רועי שרון • לאחר שהמורה לספרות פסלה לו תשובה במבחן פנה הנער לדוקטורים ולפרופסורים • המומחים נענו לאתגרה, ובעקבות חוות הדעת שסיפקו קיבל רועי ציון טוב יותר במבחן

תמר טרבליס־חדד

מה עושה תלמיד ביתה טי שהמורה פסלה תשובה שלו במבחן לספרות? יציר קשר עם כמה אקדמאים בכירים, ביקש את חוות הדעתם – וב"זכות התשובותיהם קיבל נקודות על תשובתו.

גיבור הסיפור הוא רועי שרון (15), תלמיד בתי כפר הנוער ויצו נחלת יהודה בראשון לציון. "מדוע הרעיון המרכזי הוא עיקר הסיפור הקצר?" – ה"תהאחת השאלות במבחן, ורועי השיב: "הרעיון המרכזי הוא עיקר הסיפור הקצר מכיוון שדרכו ניתן להסיק את כל המסקנות או לפחות את רובן על מה שהיה מסופר בסיפור ועל מה הדגש והכוונה. הרעיון המרכזי הוא למעשה השיא של הסיפור שבו צריך להתמקד". תשובה נכונה הייתה אמר דה לזכות אותו ב-15 נקודות. כשקיבל את המבחן נדהם לגלות שהמורה פסלה את תשובתו בנימוק שלא הופיעה בה המילה "מסר".

פעולה מהירה

מה היה עושה התלמיד הממוצע? ממשיך כנראה הלאה. אבל רועי הוא שלח את השאלה והתשובה למומחים לספרות וביקש את חוות הדעתם.

"רציתי לבדוק אם טעיתי או צדקתי. השבתי שאם מישהו יחזור אליי זה יקרה אחרי חודשים, אבל התשובות התחילו לזרום כבר אחרי כמה שעות", הוא מספר.

ומה אמרו המומחים? פרופ' יעקב אלבוים מה' חוג לספרות באוניברסיטה העברית: "תשובתך מספקת, והיעדר המילה מסר אינה מורידה". הסופר סמי ברדוגו: "איני חושב שיש דבר כזה רעיון מרכזי בסיפור הקצר. ובדוראי שאיז מבחינתי

ואינו חשוב עוה. לא כך הסיפור הסיפור מכיל עוד ועוד דברים. התשובה שלך אינה עונה באמת על השאלה, בעיקר מפני שאי אפשר לענות עליה".

פרופ' אילנה רוזן מהמחלקה לספרות באוניברסיטת בן-גוריון: "השאלה כפי שנסאלה היא בעייתית משום שהרעיון אינו עיקר הסיפור אלא דברים אחרים, כמו עלילות ודמויות שכל עריהם לא ייתכן סיפור... אני מסכימה איתך שאפשר לדבר על המילה מסר גם מבלי לבטא אותה מילולית. לא הייתי פסולת את תשובתך לחלוטין אלא מקבלת חלק ממנה".

הסופרת והמשוררת יעל גלובמן: "כתבת בה"חלט בתשובתך את המילה מסר בלי לכתוב את המילה עצמה". היא הוסיפה שעל המורה להתייחס לתלמיד כאל אדם חושב ולפתח אצלו את היכולת לגשת לסקט בסקרנות. "אילוף צעירים לבלוע ואז לפלוט נוסחאות, הגדרות ובכלל חומר ארוך בקופסאות אינסטנט הוא רע ובפירוט מויק".

חתן פרס ישראל פרופ' שמעון זנרבנק מהאוניברסיטה העברית: "לא היה צריך לפסול את התשובה בגלל היעדר המילה. אפשר בהחלט לבטא את הוראת המילה באמצעות המילים שאי תה מזכיר – כוונה, דגש וכדומה".

המאמץ השתלם

בעקבות התשובות שהציג בפני בית הספר קיבל רועי שבע נקודות על תשובתו. ועדה פרגונית שדנה בעניין ציינה שניתן להבין שירע את החומה, אף שהניסוח לא תאם במלואו את המצופה והנלמד בביתה.

רועי היה רוצה לקבל 15 נקודות, אבל גאה על מה שעשה. "למדתי שחשוב לבדוק ולרדער אם

דילמות של סטודנטיות מתוך המטלה המסכמת

יעל חברתי הטובה בשלוש שנות לימודינו המשותפות במכללה פנתה אלי ובקשה שאשלח לה את הסמינריון שלי כדי להעזר בו [בקורס אחר]. סרבתי בטענה שזה נראה לי לא אתי להעביר לה את העבודה כפי שהיא. הצעתי שאעזור לה להכין את המטלה שלה. תגובתה הייתה זועמת. במכתב כועס ונעלב היא הזכירה חוויות משותפות שלנו, עזרה שלה בתחומים שונים וסיימה במשפטים הבאים: "חבל שזאת התשובה שאני מקבלת ממך אחרי כל מה שעשיתי בשבילך ובשביל משפחתך. השבוע שמעתי הגדרה חדשה למונח "אדם רע". אדם רע אינו אדם שעושה רע לאחר, אלא אדם שיכול לעשות טוב למישהו אחר ולא עושה. אני מקווה בשבילך שבאמת תפיקי את הלקחים ותעשי חשבון נפש עם עצמך".

אין ספק שהערכים חברות ויושר עמדו כאן בהתנגשות. הערך יושר התגבר בסיטואציה הזאת. יש רגעים שאני שלימה עם ההחלטה שלי ויש רגעים שאני מרגישה ששילמתי מחיר כבד. לא עזרתי לחברה בשעה שהיתה זקוקה לי והפסדת חברה, שהיתה חשובה לי.

דילמות של סטודנטיות מתוך המטלה המסכמת

במסגרת אימוני הוראה אני מתנסה גם בהוראת שיעור פרטני. בית הספר מקבל "שעות עולים חדשים" ואני שמחתי לקבל על עצמי את העבודה עם התלמידים העולים. על פי הקריטריונים של משרד החינוך בשיעור אמורים להשתתף ילדים עולים בלבד. על פי הנחיית המנהלת המורה צרפה לשיעורים שלי ילדים נוספים שאינם עולים חדשים, אך זקוקים לתגבור בשפה. הרגשתי שהדבר לא נכון בעיקר כיוון שבבתייהם של העולים לא מדברים עברית ואין להם שום תמיכה בשפה מחוץ לבית הספר. ידעתי שאני לא נותנת מענה מכסימלי לילדים העולים, כפי שהן ראויים לו והתלבטתי מה לעשות. העליתי את זה בעדינות, אבל נעניתי שאלו שיקולים מערכתיים ומקומי לא לערער עליהם. ואכן לא ערערתי יותר בקול רם. לא הייתי שלימה עם עצמי כי ויתרתי בעצם על הערכים של אחריות ומחוייבות, כדי לשמור על עצמי, אולי אפילו כדי להגדיל את הסיכויים שלי להשתלב בעבודה בבית הספר הזה בשנה הבאה.

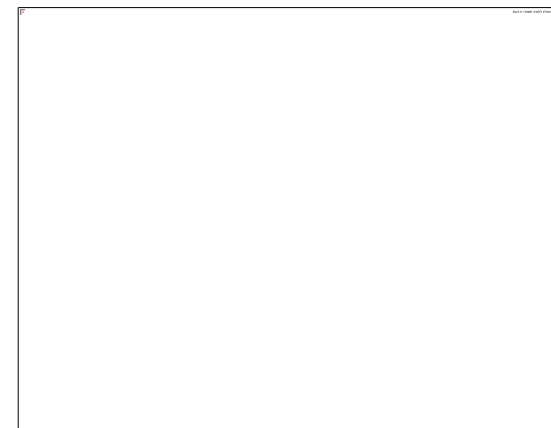
כשחיפשתי יצירות למטלה המטרימה, עיינתי גם
באתרי ציירים רוסיים ומצאתי תמונה שמיד
התחברתי אליה.

הציור הזכיר לי את הילדות שלי ברוסיה. לאחר
הגשמים הראשונים היה נהוג לצאת לקטוף פטריות
ביערות. גם אני עם משפחתי וחברים היינו יוצאים
לאסוף פטריות. זו הייתה חוויה מיוחדת במינה: זו
הייתה הזדמנות ללמידה (היינו צריכים לדעת איפה
גדלות פטריות, לבדוק האם הפטרייה היא אכילה
או לא, ולדעת איך לקטוף אותה). זו היתה גם חוויה
של גיבוש משפחתי. נהגתי לעזור לאמא שלי להכין
ארוחה מהפטריות שאספנו. כל המשפחה
התאספה לארוחה משותפת.

בארץ לא כל כך נהוג לאסוף פטריות ואין תנאים
מתאימים לזה, לכן גם אנחנו הפסקנו עם המנהג
הזה.

התמונה מעלה בי נוסטלגיה וזיכרונות מימי ילדותי
ומהמקום בו נמצאים הוריי היום.

אני מזהה בתמונה ערכים חשובים לי, את הערך
של למידה, לצד ערכים של משפחתיות, חברות
וסולידריות.

"פטריות" איבן אקסנוב, 1982

עם סיום הבחינה אספתי את עבודות התלמידים וכולם יצאו מהכיתה, מלבד תלמיד אחד שניגש אלי ואמר: " המורה, אני לא יודע אם אני צריך לספר לך, אבל עמית העתיק". התלבטתי: מה לומר לו? מה לעשות לגבי הבחינה של עמית?

יש לי תלמידה שאמא שלה חולת סרטן. ממוצע הציונים שלה אצלי הוא 35. רכזת המקצוע ביקשה להתחשב בה ולתת לה 55. מה לעשות? זו דילמה עבורי. הילדה, גם לפני האירוע הקשה, לא הייתה תלמידה טובה, ולהעלות לה את הציון זה מנוגד ליושר שלי. אבל יש גם את הילדה, שבמילא נמצאת במצוקה ושאיני רוצה להכאיב לה עוד.

היגדים של אחת הקבוצות

המורה ינהג בכבוד, בסבלנות ובסובלנות כלפי עמיתים, תלמידים והורים: מתן כבוד לשונה, יחס הוגן, יושר, אמון, הקשבה ואמפטיה, אכפתיות.

המורה ישמור ויגן על הסודיות ועל הפרטיות של הורים, תלמידים ועמיתים.

המורה יעזור לתלמידים למצות את הפוטנציאל הגלום בהם ולקדם כל תלמיד למיטבו.

המורה ישמור על ערכי בית הספר החוקים והנורמות הנהוגים בו.

המורה ישמור על ביטחונם של התלמידים: שמירה על מצבם הפיזי, הרגשי והחברתי.

